

ИЗЛАЗИ
ушорником, четвршком
и недељом

ЦЕНА:
за 1 месец 1 динар
или 1 круна

Претплату примају све поште у
Србији и иностранству

ЗВЕЗДА

ПОРОДИЧНИ ЛИСТ

Претплату треба слати:
ШТАМПАРИЈИ
ПАВЛОВИЋА И СТОЈАНОВИЋА

Неплаћена писма не примају се

Рукописи не враћају се.

УРЕДНИШТВО СЕ НАЛАЗИ
У ДУБРОВАЧКОЈ УЛ. БР. 9

БРОЈ 10 ПР. Д.

Уредник: Јанко М. Веселиновић

БРОЈ 10 ПР. Д.

С Е Т А

Тајна моја сета
Лагано тихо сја,
И лугом зеленим шета
У крилу мирна сна.

А дође л' с духом горе
Пред двери и олтар,
У недра рујне зоре,
Где чудни гори жар;

Тад јаче и она сија
С пламеним огњем тим —
А дух се лагано вија,
Ко густ, црни дим!

Сокољанин.

„ЦИГАНЧЕ“

ИЗ ЗБИРКЕ „СИТИ И ГЛАДНИ“

— Јанко М. Веселиновић —

(НАСТАВАК)

XXIII

Око подне дође Гајић на ручак и донесе пуно новости. Причао је како је њен одлазак направио читаву узбуну, како мисле да се удавила и како је отац тражио све поред савске обале.

— Хтели су чак и преко новина да јаве, те ја одем код Спасе у полицију те то обуставим. Рекох му: нека сачека два три дана, док се ова галама стиша, па ће се све у ред довести.

Стана је била радосна што је Гајић полицију од ње отклонио; али Пава се зали сузама. Она је видела само оца и мајку како преплашени јуре и траже је. Горко је пребацивала себи што није јуче кући отишла.

За ручком није ништа окусила. Узалуд је и Гајић и Стана тешише, она се није могла утешити.

— Ја њима не смем жива на очи! Ја морам себи главе доћи! — јецала је.

— Чуда Боже! Као да си ти прва! Моја ћерко,

на теби ни постало ни — нестало! Ја се само чудим шта ти је, кад, ево, човек пристаје да оде лепо твоје оцу и да запроси твоју руку.

— А шта да му каже ако запита где сам?

— Шта да му кажем? — рече Гајић. Казаћу му истину! Рећи ћу да те волим, да си се ти противила да те просим и да сам ја онда употребио ову прилику да те принудим! Они ће се мало цапати, али ће благословити брак, јер немају куд!

Она се замисли. Учинио јој се и самој да ће то бити најбоље. Ма да јој је нека унутрашња слутња говорила да то Гајић учинити неће, опет је угушивала и сузбијала ту слутњу. Да би се показала да му верује, она убриса сузе и поче разговарати.

То развесели све. Гајић је миловаше по њеној црној коси а Стана причаше стотину приповедака и навођаше толике примере, како су се многе честите жене на тај начин поудавале; наведе чак и имена неких познатих госпођа.

Око два сахата по подне Гајић се диже да иде у канцеларију. Љубећи Паву обећа јој да ће опет пред вече доћи и да ће јој донети вести о њезиним.

Она, да би побегла од страшних мисли што наваљиваху, устаде и оде помагати Стани око судова. Пошто то свршише и умише се она замоли Стану да јој да каква посла.

— Не могу овако празних руку да седим! — рече Пава.

— Благо тетки! — рече Стана па јој упрти неке јастуке да шије.

Седеле су и разговарале, разуме се о Гајићу. Стана је вазда причала измишљених ситница о његовом детињском несташлуку, о његовој карактерности о... једном речи о свему што би му могло дати важности у Павиним очима.

Пава је слушала али није чула. Њене мисли бежу далеко, далеко... Заронивши главу у посао предала се сва својим мислима. Она завири у своје рођено срце и ту не нађе више оне љубави према Гајићу. Она је хтела да га воли, али нешто у самом срцу одбијаше је од њега... Он јој од јуче поста са свим други човек, човек обичан поред ког прође а и не гледа га. Пред очима јој стојаше његова слика јучерашња и она беше грозна, одвратна. Она је гонила то лице али га не могаше одагнати...

Кад је чула Гајићеве кораке, није јој срце заиграло као до сад. Он уђе у собу, приђе јој и поче ласкати. Она је осећала лаж у сваком погледу у свакој речи његовој...

Грдан терет навали јој се на груди. Она просто не умеде више да се нађе у тој киши ненадних напада на њено срце и мозак, и то тако грозних ужасних напада. У свему се наједанпут разочарала. Само је видела себе као несрећну жртву његове лажи и свога поверења.

— Биће добро! Биће добро! — узвикивао је Гајић.

— Како добро?

— Све ће се свршити како треба!

— Од куд знаш?

— Молим те, не питај ме! Немам среће кад кажем тајну! Веруј ми па ћеш видети!

Она га не хте даље питати, јер му није веровала.

Он поседе мало па се диже и оде нешто са Станом у другој соби разговарати.

Окаменило се срце Павино, а запрепашћена мисао није умела даље да крене између она четири зида њене лобање. Она је слутила нешто страшно и ужасно, али то што је слутила није умела а ни хтела никоме казати.

Међутим Гајић поче изостајати покатак, а Стана узимаше све више и више достојанство господара у кући. Она заповедаше Пави да ради све послове као слушкињи, па се још издирала кад нешто не би било свршено по њеној вољи.

Пава је радила све што би јој се заповедило; али једнога дана отказа послушност.

XXIV

Прошло је три дана како Гајић не долази. Она је седела и шила удубивши се сва у посао. Док ти тек неко закуца на вратима. Стана, по обичају, истрча из друге собе и Пава чу њен крештави глас како весело узвикује.

О, дао те Бог видети! Добро дошао! Добро дошао! Ходи, ходи овамо!

И уђоше у собу тамо код ње.

Не потраја дуго а Стана дође Пави.

— Дела, спреми се да послужиш једног господина.

Пава се послушно диже; како је била обучена, то само мало зглади косу и оде спремати служавник. Кад је била готова она уђе у намештену собу да послужи.

У соби сеђаше са Станом један просед господин, отменог изгледа. Кад Пава уђе у собу он је стаде мерити некаквим чудним погледом од ког јој сва крв јурну у главу.

Једва се одржала на ногама док га је послужила, тако је несвестица била спонала. Изинавши у предсобље чу она где онај господин рече Стани:

— То је та Гајићева?

— То је! — рече Стана. Шта велиш?

— Жестоко!

— Па?...

— Разуме се! Још питаш!...

За мало па Стана изиде из собе. Некаквим ђаволастим погледом премери Паву и рече јој некако нежно:

— Чедо моје, иди тамо у собу, зове те господин. Ја ћу донети каву.

Пави прекипе. Она погледа Стану тако оштро да ова, ма да се ни чим не могаше збунити, ушептрљи.

— Шта кажете?

— Зове те господин.

— Шта ћу му?

— Хоће нешто да те пита.

— Ја не познајем господина.

— Па то није ништа! И ја га нисам познавала па сам се познала.

— Ја нећу да идем! — рече Пава одсудно.

— Али кад ја хоћу!? — плану Стана и усветли очима.

— Ја нећу!

Стана заману рукама да је удари, али је оштри поглед Павиног црног ока заустави.

— Удрите! Удрите само, али вам то неће ништа помоћи! Ви ме нећете начинити тим што мислите!

— А чиме?

— Срам вас било ваше седе косе! Ја сам преварена дошла под ваш кров. Ви сте ме облагали заједно с оним несрећником и сад хоћете да ме гурнете још и даље!...

И све што је за толико време скривала у својим грудма изли у том моменту. Али то не збуну Стану него полете на њу и ошамари је.

— Да ти си писнула! Кога ти срамиш, наказо!? Зар мој хлеб једеш па ме још грдиш! Све ћу ти зубе у грло сасути! Полази у собу док си читава!

Али Паву нико не беше кадар натерати у собу. Она се решила пре да умре него што би праг прекорачила.

Стана је докопа за рамена и поче гурати, али се она докопа оберучке за полицу са судовима па је преврте и сручи све судове на под. Стана побесне....

Кад господин чу ту галаму и лом он скочи и побеже из куће. Стана је као помамна наваљивала на Паву, а ова се заклањаше рукама од удараца њезиних. Најзад је докопа за руке, притеже их и викну:

— Ако ме само такнете, ја ћу викати жандара!

Та реч имаде свога дејства. Стана одмах стукну назад. Више није налетала али је грдила и најпогрднијим именима називала Паву. Пава узе један велики нож и рече не осврћући се на њене грдње.

— Ако ми се само приближите; ако ми само пођете — ви сте свршили!

Па изиде пред кућу и седе на праг кућни да ту сачека вече.

Стана није смела маћи. Успремала је судове

али се вратима није смела приближити, јер је видела Павину одлучност.

Пава је седела на прагу сувих очију. Нешто тешко легло јој на груди да јој доста пута угушиваше дах.

Мислила је само да иде. Али куда? коме? — то није знала. Зажмуриће па на који пут нагази.

И кад паде ноћ, кад се небески вод осу звездама, она се диже са прага и лаганим кораком изиде на капију. Не хтеде окренути улицом него се упути у поље и дохвати друма. А тада пусти кораке као да од некога бежи....

— (НАСТАВИЋЕ СЕ —)

САМО ЈЕДАНПУТ

Једанпут је само било,
Кад ја видех очи твоје,
И у њима арачак наде,
Који теши срце моје.

— То је, душо, онда било,
Срце своје кад ти дадох,
И, без срца, кад поернух
Па на твоје груди падох...

Млађинац.

ЉУБАВНИЦИ

— МАТИЛДА СЕРАО —

Непотпун љубавник

(НИНО СТРЕСА)

Дона Грација пише овако о том свом љубавнику:

Први пут да је Нино Стреса био сувише слободан према мени, било је на једној игранци. То вече бејаш обучена у бели брокат: и хаљину држаху, о раменима, две брилијантима искићене траке. Он, Нино Стреса, стаде ме гледати поиздаље, чим сам дошла на игранку: и не могах се више никуда кренути, не могах шетати или играти, а да не осећам његов поглед управљен у мене. Сада Нино Стреса има јединствен поглед. Његове су очи просто црне, ништа више. Али тај поглед има неку тиху и постојану милину и, понекад, после неколико минута посматрања, као да се влажи сузама услед неког силног душевног узбуђења, које се из дубине срца преноси у очи. Изгледа, да се у том милом погледу, осенченом сузама, крију неисцрпна блага најлепших осећаја. И жена, коју тако гледа Нино Стреса, заборавља на опасност лепоте човечје, и њој се чини, да је у том створењу, у оном чудном погледу открила неки духовни хоризонт, какав никад ни једна жена није видела. Ја

сам имала тај утисак, и он је био врло жив. Мноме је одмах овладао ватрена радозналост: и, врло вероватно, да су моји погледи, одговарајући погледима Нина Стресе, садржавали у себи питање. Не прође много, а он ми се поче приближивати; била сам принуђена да играм *мазурку*, те три пут прођох у малом растојању поред њега. Боже, Боже! каква сласт у том погледу, каква суморна чежња, колика неисказана туга! Ваљда је питање у мојим очима постало оштрије. Разговарајући се, час по час застајујући, непрестано се осврћући и тражећи ме, он ми се приближи и дубоко се поклони.

— Добар вече, госпођо, — рече својим потмулим, мало уморним гласом.

— Добар вече, Стреса.

Очекивах, мало усплахирана, као да ми се приближио, да ми открије какву велику тајну, да ми рекне, напослетку, једину истину своје душе. Он ми рече:

— Имате дивна рамена.

Ја сва поцрвенех. Бејаш ван себе од гнева, али не одговорих. Нино Стреса је, зацело, све то опазио, јер ме упрепашћено погледа, с неким ббним чуђењем у очима: поново ме поздрави, и полако се удали. То вече угуших свој гнев, и мало по мало, развеселих се, стадох се много смејати, много играти, па чак и вечерах, ја која не вечерам никад, пошто мрзим жене које једу на јавним местима. Столови су били мали, за четворо. Ја бејаш с Кларом Лиети и с двојицом веселих, незнатних кавалера. Више не виђах Нина Стресе, те мишљах да је отишао, и то ми беше веома драго. Једих се што му нисам могла каквом безобзирном, хладном речи вратити мило за драго. Наједанпут га смотрих где стоји крај нашег малог стола.

— Зар нећете да уделите гладном сирوماху? — рече он.

Клара Лиети и наша два кавалера дадоше му одмах мало наше вечере, смејући се, трпајући све у један тањир. Он вечераше мирно, стојећи, не прозборивши ми ни речи. Ја бејаш у узбуђењу оборила очи к земљи. Он се саже и рече ми полугласно:

— Дајте ми вашу чашу од шампања.

Шта знадох да радим друго но да му је пружим. Рука ми је снажно дрхтала.

— Попијте пре ви један гутљај, — рече оним мало промуклим гласом.

Пошто сам попила један гутљај оног мирисног и заносног шампања, дадох му чашу. Дрско принесе он на своје усне онај крај чаше на ком беху моје усне и стаде пити, гледајући ме. У том тренутку Нино Стреса ми се силно допао: али одмах после беше ми силно одвратан.

Немојте ви сад мислити да сам ја постала љубавница Нина Стресе после кратког времена и услед какве чудне сугестије. Не. Он ми се месецима и месецима удварао ревностно и упорно, обасипајући ме љубављу, која ме је вређала, јер је био створен само од жеље. Нико се никад није усуђивао да ме погледа онако као он, нико ми није никад рекао оно што ми је рекао он! Али узалудно. Ја се наоружавах хладноћом и поносом; он наваљиваше упорно, понижавајући се и, кад и кад, удаљујући се, али увек се враћаше све заљубљенији, све

похотљивији. Било је тренутака кад сам га страшно мрзела због те његове упорности. Па ипак он је поред дрскости имао у себи такве нежности, такве блажности, у речма, гласу, покретима, шта више, поред дрскости, имао је у себи такве суморности, да ја, паднувши у свет духовних обмана, почех се без мржње и с великим интересовањем приближавати тој души, да потражим скривене изворе оног њеног јединственог израза. Ништа не могах видети, а како бејаш радознала, питах га:

— За што сте тако тужни?

— За то што ме не волите: А ја вас обожавам...

— говорио је, покушавајући да узме моју руку и пољуби прсте.

Одбијаш га, увек. Он је осећао искрен бол, у коме беше неке дечје безазлености. Био је као какво дете, коме не даду обећану ствар; био је као да му се чини каква велика неправда.

— За што ме не љубиш, за што?

— За то јер оно што ви осећате, према мени, није љубав.

— Па шта је, онда?

— Жеља.

— Једно те исто, — одговорио би он, потпуно искреним гласом.

Ах, кад год бих чула да тако пориче сентименталну и племениту страну љубави, кад год би тако газио све оно, што је чисто и узвишено, чак и у казнивој страсти, Нино Стреса ми је био одвратан! Он је читао на мом лицу, колико се томе силно противим у својој души и својим живцима, те је ћутао. Кад и кад би се удалио за који дан. Али овет би се појавио, дошао би, приближио се, тражећи да ми стисне руку, да је задржи неколико тренутака у својој, тражио би да додирне какав предмет, који сам додирнула ја. Што се тиче тога, просто је био празноверан у љубави. Ако бих ја оставила махалицу на столу, Нино Стреса би је узео, отворио, принео је лицу, држао је тако у рукама не могући да је остави; ако бих изгубила цвет из косе, ако бих скинула рукавицу, он би одмах узео цвет и украо рукавицу. Једног зимског вечера моја бунда беше остала у дворници, а ја бејаш отишла у своју собу, да променим одело: затекла сам га с лицем уронулим у бунду и неискazanом нежношћу у очима. Он је врло добро познавао све моје хаљине и све моје мантиле, и понеке је особито волео, и тепао им најлепшим придевима, као год да су жива ствар, а кад бих ја обукла коју од тих хаљина, он би поскочио од радости, а његова реч, његова велика реч сишла би му с усана:

— Како ми се допадате, како ми се допадате!

Простачка и гадна реч! Изговарао ју је један центмен, интелегентан и васпитан младић, веома леп младић, потмулим па ипак хармоничним гласом: али она је бунила целу моју крв.

— Зар не умеете да ми рекнете што друго? — питах га, дрхтећи од јада.

— Шта да вам рекнем? Допадате ми се веома, силно.

— И ништа друго?

— Нема ништа друго, госпођо, — додао би он, зачуђен и снуђен.

Тако сам се ја заљубила у Нина Стресу. Чини ли

вам се да је то контрадикција? Не знам. Покушаћу да се изјасним боље, а ви ћете оценити да ли има контрадикције. Он ме је одбијао, али ме је и привлачио, јер је био млад, јер је био леп, јер ме је, на послетку, на свој начин, љубио. Сваки пут кад би се његова жеља изразила у погледима и у речма, ја бих задрхтала од бола и гнева: али, у исто време, а да ја то готово и не онажах, падала је по једна одбрана мог срца. Својим држањем нагнала бих га на ћутање, али он би дотле изговорио што је хтео. Избегавах га, али он ме је налазио. Молио би ме за опроштај, али, чинећи то, подсећао ме је на кривницу коју је учинио, и коју је за мене било корисније да заборавим. Полако се навикавах на високу температуру страсти, где се губио облик манифестације, а само триумфовала сила љубави. Одишта, Нино Стреса био је прекомерно заљубљен; био је тако упијен, тако концентрисан у мене да, кад би дошао мојој кући а ја не бих била ту, он би ме очекивао читаве сахате, само да живи где ја живим. Био је прекомерно заљубљен, бледео је кад бих се ја појавила, дрхтао додирујући моју руку, не би могао сести одвише далеко, гледао би укочено у моје усне и мој подбрадак и губио се ослушкујући мој глас, а не разумевајући речи. Гледајући га тада тако повучена, тако побеђена, тако савладана, ја почех уображавати, као и сви они који су у заблуди: почех се надати, не само надати се, но бејаш поуздана, да ћу, ако узљубим Нина Стресу, ишчупати из дна његовог срца ону сентименталност, што је у њему поуздано беше, као што је има у сваком морално најмизернијем човеку, у најнеосетљивијем срцу. Ударила сам непознатим путем, као оно човек који мрачном и непоузданом стазом слази под земљу, тражећи у дубинама мајдан, који ће га обогатити: и само носи уза се ваду у драгоцену благо, које иде да тражи, само носи веру у илузију. Човек што ме је љубио, по карактеру и темпераменту није ми се допадао, јер је скривао све непобедне идеале мог срца, газио све што ми је било узвишено и на што се беше васпитала и научила душа моја; али ја сам јако ласкала себи, да не познајем Нина Стресу. Човек се може познати само у узајамној љубави, у изванредним часовима страсти: све остало је лаж. То беше илузија коју сам себи створила и које се држах, подајући се љубави Ница Стресе. Или, можда, хтела сам да варам себе саму, не могући више да савлађујем своју љубав према њему, љубав која је постала услед контраста, услед радозналости, услед слабости, услед одсуства свих мојих моралних сила. Можда се у истини нисам надала ни у шта, можда сам просто била заљубљена, па стидећи се што сам толико пала, чиних се гневна и стварах илузије. Ви ћете разумети боље.

Казаћу вам све. Први дан наше среће били смо врло несрећни. Његова страст била је тако претерано силна, да сам се изненадила: а ја сам њему морала изгледати веома хладна. Нино Стреса тако се растужи, да га не могаше ништа развеселити. Клела сам му се, да га љубим, да га обожавам: чак сам плакала пред њим. Мало се повратио и био веома нежан, та нежност беше тако тужна, да ме је дирала у душу. Видех му сузе у очима.

- Шта ти је, шта ти је? Ти патиш, је ли?
- Да, — рече ми он тихо.
- Али за што? Зар те не волим?
- Да волиш ме, душо.
- Зар ти не волиш мене?
- Волим, много.
- Па онда? За што патиш?
- Тако: не знам.

Али она дисхармонија, што је владала међу нама пре љубави, не ишчезе у љубави. Ми имамо махнитих часова страсти, кад ти се чини да се десило ретко чудо, да су се стопиле две душе. Али кад мине онај час, душе се раставе хладне, а љубавници се погледају у лице, као да се не познају или као да су непријатељи. Као год оно што се осећа човек, који је наједанпут добио грозницу од четрдесет степени, па смртно ослабео, тако се осећах једна и уништена и ја, чим би престало одушевљење страсти. Толико сам понижавана, толико срамоћена том љубављу, што беше створена само од пламена, да сам се гушала саме себе. Да ли је он то схватао? Ко зна! Он је био срећан: а оно, због чега је патио, била је моја хладноћа, моје неповерење, моје одбијање. Међу нама искриваше то вечито питање:

- Твоја ми се љубав не допада, Нино.
- Немаш право: она је искрена.
- Али не допада ми се.
- А за што?
- За то што је сувише ватрена.
- Тужиш се, зар, што си сувише љубљена?
- Била бих рада да сам љубљена боље.
- Како, боље.
- Душом, срцем, Нино.
- Па тако те љубим.
- Није истина.

Он би ућутао. Његово ћутање ме је дражило: изгледало је као да се потврђује мрски суд, што га бејаш донела о љубави његовој.

— Зар ме не умеш љубити боље? — питах га, — зар не умеш.

- Покушаћу, — рекао би он снисходљиво.

Ах, не испадаше му за руком! Одабрана сентименталност, префињеност духа, уважање, поштовање, поезија, сажаљење, да, и сажаљење, у љубави — све то беше њему непознато. Он није имао оне деликатности у срцу, за које је, у љубави, и најмања епизода од велике важности. Он није марио ни за моје мисли, ни за моје снове, није марио ни за моје идеале нити и за шта, што се односило на мој дух. На срцу му беше моје слободно време, јер је њему требало; на срцу му беше моја кућа, јер је била гнездо љубави; на срцу му беше моје расположење, јер од њега је зависио један састанак више или мање; на срцу му беше тон мог гласа, јер у њему је вибрирало да ли ћу га примити или одбити: једино мој материјални живот беше му на срцу, јер је тесно био везан за све радости у љубави. Чим би се он ма и најмање за што заинтересовао, ма и најмање се растужио, ја га брижљиво, али узалудно, испитивах, да на послетку дознам, да ли се у његовој души креће или живи што друго, осем тог живог пламена: али све узалуд! Тај пла-

мен му беше све и сва. Кад бих подлегла каквој новој обмани, стала бих да га преклињем.

— Та зар, дакле, ниси кадар да волиш као и сва друга обична земљина створења? Имаш живаца а немаш срца? Имаш крви, а немаш душе? Јеси ли ти какво чудовиште?

— Како ми се допадаш кад си љута!

— Ох, ти си створ неосетљив и одвратан, одвратан, одвратан!

— Зар баш тако? — рекао би он својим промуклим и умиљатим гласом.

На моју жеђ за осећајем, том интимном и непобедивом потребом свих човечјих бића, која нас прати целог живота, он је знао одговорити само искушењем страсти. Мовотон, досадан, немоћан да потресе и једну жицу своје душе, он је узимао само онакав облик, какав му диктоваше његов карактер и темперамент. Моја му љубав беше постала потребна, као и ваздух, који је удишао, као и хлеб, који је јео: говорио ми је тако, мислећи да ми тиме даде доказа колико ме воли, а међу тим ја сам свискавала од једа због тих његових упоређења узетих из материјалног живота. Кад бих остала сама у својој соби, дуго пролевах топле сузе, због свог понижења, због свог непоправљивог пада. А што сам се, сутра дан враћала к њему, било је за то, што је тај Нино Стреса некако опчињавао мој разум: било је за то, што ми је, по кад и кад, својом ограниченом и јадном природом улевао сажаљење. Јест, ја сам доста пута плакала за собом и за њим, а нарочито за њим, што га је судбина лишила целог једног света љубави, плакала сам због неосетљивости његовог срца и немоћи његове душе. То бих му рекла, понеки пут, тако изрично и тако сурово, да би чисто, дошао ван себе:

— Дакле ја сам једно ниско створење, као што ти велиш? — рекао би он иронично и тужно.

— Тако је.

— Па за што ме онда љубиш?

— За то што нисам на свом месту, — рекла бих му јаросно у лице.

Гледах га како се мења од једа и бола. Али шта ме се тицало? Он ме беше окувао несносним ланцима. Покушавах да их раскинем. Немогућно! Он је сносио сваку увреду, час мирно, час снисходљиво, час умиљато, и то не из љубави, не, то знађах добро, већ из навике на страст, због мрачне али чврсте везе, којом страст стеже човека, из страсти за мном, за мојим уснама, за мојим мишицама! Беше лудо љубоморан, тако лудо љубоморан да ми, више пута, ствараше илузије о потпуној љубави. Ако бих се ја разговарала с другим човеком, он је запето пазио на моје речи и мој глас; ако бих се руковала, он је мерио стисак моје руке, коју пружах другом човеку; ако бих се насмешила, он би задрхтао и готово пошао, да се побије с човеком, на кога бих се насмешила. Та љубомора била је тако слепа и тако ниска, тако неправедна и тако сурова, да се цела моја природа против ње бунила. Не усуђивах се никад да је изазовем, јер би ме кињиле сцене које би за тим настуpile, дајући ми нов доказ, да је Нино Стреса љубио и патио само живцима и чулима: не усуђивах се да је изазовем, јер, после бејаш принуђена да према њему будем љупкија но икад; а, вероватно, он је преувели-

чавао пламен те љубоморе, да би добио накнаде у страсти. Одвратна љубав! Колико пута видећи га међу пријатељима и пријатељицама, тако лепа и тако исправна, с оним његовим очима у којима се огледаше тиха чежња, бескрајна нежност, ја, црвенећи од гнева због свих тих обмана, не хтедох да га вређам јавно, да рекнем да та пријатна маска лепоте и суморности крије само најнеплеменитији тријумф инстинкта, да је био и да је и сад само човек створен од иловаче, без божанског даха! Зар не заслуживаше он ту увреду, с оним својим тужним изгледом, коме би подлегло ко зна колико других жена, с оном својом тужном нежношћу и чежњом, које би победиле свако искрено срце?

— За што си и подао? — питах га, да бих га изазвала.

— Зар ја?

— Да, ти. Зар се не правиш тужан?

— Не правим се, тужан сам.

— Ти си лола, и ништа више.

— Лола и тужан, обоје, — додао би он потмулим гласом.

— Подлац, ништа више него подлац! — довикивах му, гневна што ме и даље вара.

Он би ме гледао, вртећи главом. Па, да не бих изостала од састанака, да бих му пустила да ме љуби, да бих, у тренутку кад је буктела његова страст, и ја разбуктела своју, он је сносио сваку моју увреду.

— Не могу без тебе, — рекао би суморним гласом.

Како сам жудела, да га се ослободим! Сваки дан те непотпуне љубави, којој се противила душа моја, доносило ми је по једну срамоту више. Презирах саму себе, што сам се подала човеку, којим су господарили тако ниски инстинкти; презирах се и за то, што га нисам уздигла према себи, место што сам се ја спустила према њему. Осећах се страшно умрљана. Увредила сам љубав и сву њену светињу и сву њену чистоћу. Ко љуби снажно и љуби добро, не грешни никад у љубави. Грех је у љубави само кад је љубав непотпуна. Грех је само онде где је слабост, беда, тврдичење, високост. Нас двоје били смо грешници, Нино Стреса и ја; и никад, никад, ништа неће моћи скинути нашу пегу. Ох, он није патио, није ни разумевао вулгарност у којој је живео, чинило му се да је потпун љубавник, и жалио се на моју суровост! Ја, ја осећах сву недостојност таквог љубавног односа, недостојног једне жене, једне госпође: душа ми беше разголићена и рањена, те је осећала бол од најмањег даха. Он назираше драму мог духа, али је не разумевао. Само се бојао, да га не оставим.

— За име божје, немој ме оставити!

И непрестано је тражио нове састанке, и продужавао је часове, и пратио ме је, и тражио ме је, страхујући да не изгуби жену, која га се гнушала. Два пут га остављах: два пут ме повраћаше. А за тим, у очајању и огорчењу, ја изневерих тог непотпуног љубавника, тог Нина Стресу. Ах, јадник, јадник, увек један те исти! Морах га изневеравати дуго, дуго, с дивљом упорношћу, с јавним скандалом, да би ме се окануо. Три су већ године, како међу нама нема ништа више. Па ипак, кад год ме сретне, погледа ме оним својим тако

милим очима, тако навлаженим сузама и тако бескрајно тужним, очима, које су ме збуњивале, и којих онај јединствени израз, верујте Богу, не знам одакле долази. Он је био непотпун љубавник и ја сам га изневерила. Ето, у томе је цела ствар.

С ТАЛИЈАНСКОГ
Мих. Добрић.

ВЕЖБАЊА У ПРОЗИ ЈЕДНОГ МОДЕРНОГ МАТУРАНТА

I

Из друштвеног живота

Били муж и жена. Он леп, она ружна. Он сиромаш, она богата. Имали су само једно дете, женско, па му узели „гувернанту.“ Гувернанта заволи дете, па за то и отац и мати заволе гувернанту, а ова једанпут стане оцу на ногу, на шта он одговори: могли сте и јаче! После он гувернанту стане на ногу, а она цикне те чује мати, па онда оде са дететом и гувернантом у свој род на дуже време. Отуда се врати без гувернанте, али је допрати један човек, који их је после често похађао, а био је глумац. Он онда почне у вече изостајати од куће, па једног јутра нађу у капији новорођено дете са цедуљом: да му на крштењу даду *очево* име. Она онда опет оде у свој род и више се не врати, а он да оно нађено дете у дом за сиротну и напуштenu децу. После је конзисторија нашла, да су обе стране криве и досуди им коначан развод брака; а није требала тако да пресуди, јер после ни њу није више похађао онај човек, ни он није више налазио новорођену децу у капији.

* * *

Казао нам је професор, да је за нас још рано да пишемо упражнења као што је оно горње, па за то сам после написао из друштвеног живота ово:

Била једна женска, па је имала једно куче. И то куче било је женка, коју су звали Линдом, а сваког је дана са оном женском гледала са прозора на улицу. Једна гледа људе, а друга псе. Један пут прође један господин са једним великим псом, па баш пред њиховим прозором застане разговарати с другим господином. Она женска наљути се што је господин са великим псом не види на прозору, па га отвори и натера Линду да лаје на пса. Онда пас стане лајати на Линду и обадва господина погледају на прозор, па после нису више гледали. Онда се она женска још више наљути, па пусти Линду на улицу, а ова право ка великоме псу. Поздравиле се по псећем обичају, па Линда на примамљиви начин пође кући, застајујући кад год би је пристигао онај велики пас, који је допрати чак до собе после је ушао у кућу и онај господин, да тражи пса, па је једва пред вече изишао из куће; а после се венчао са оном женском. Линда, која је управо и довела младожењу у кућу, буде пребрегнута од оне женске те из очајања цркла. Тако се награђује добротинство!

II Путопис.

Путовали смо са професором. У железници ухватих место до прозора, да гледам пределе, а све су нас потрпали били у једна кола треће класе. Прво сам видео, са десне стране, бару и у њој резервоар петролеума, а са леве стране два парна млина, један за брашно од кога се прави хлеб, а други за брашно од кога се прави боја. Био је потопљен и расадник америчке лозе код Топчидера, а кроз Рипањски тунел возили смо се полако, јер је био нешто покварен. Мени се све то допало, сама проза! И код Багрдана возили смо се полако, јер је и тамо било нешто покварено, а пре тога беше воз прешао преко једног детета, баш код Марковца.

Били смо гладни кад смо дошли у Алексинац, јер у Лапову не беше за нас језа, скупо је оно што једу путници прве и друге класе, а до Ниша нигде више нема железничке механе. У Алексинцу смо јели невапчића и преноћили, па сутра дан видели споменик погинулим јунацима у првом рату за ослобођење и Апелов парафински шкриљач. После је професор ручао код једне учитељке, а нас је срески капетан пред једном каваном испитивао нешто о професору. По подне смо отпутовали из Алексинца — за Београд, јер је срески капетан баш пред полазак саопштио професору да је отпуштен из службе.

На станици у Београду претресла је полиција нашег професора. Све сама проза!

III Студија

Од ништа постао је нешто. Кад је постао нешто, мислио је да му треба бити свашта, па тако је и било. Али услед тога постане опет ништа, па кад се нашао човек, који је од њега поново направио нешто, он је онда хтео да буде све. То му је сасвим смрсило конце.

IV Реакција

Да сам чиновник, а мој професор да ми је министар, отпустио би ме из службе, тако га је ужаснула она моја „Студија.“ Каже, под *ништа* може се свашта разумети, а кад неко хоће да постане све, то и сувише далеко зиба. Навео ми је за пример оног отпуштеног професора, са којим смо до Алексинца путовали, па ми је казао да се у мени појављују мисли о политици и забрањено ми је у будуће о томе мислити, него ми је препоручио „реакцију,“ у писању упражнења.

Од свега тога ја нисам ништа разумео. Говорио сам са друговима о професоровој замерци, коју сам сматрао за умесну, а они ми рекоше: кад немаш куражи да мислиш, ти онда треба да посећујеш тингл-тангл.

Код младића, дакле, наступа реакција у мислима кад посећује тингл-тангл. Купим „специјалитет“ цигарета, јер су ми казали да без тих цигарета не вреди нићи у тингл-тангл, келнери су услужнији према таквим гостима, па једно вече одем тамо. Зачудио сам се кад видох колико има људи, код којих је наступила реакција у мислима. Оно што гледају заиста није смишљено, оно што гледаоци раде такође није смишљено. Гледају буди бог с нама којешта и томе пљескају! Помислих, ово није

ни поезија ни проза, ово је баш којешта! Ето и по томе се види да је којешта, што сам почео стављати удивку после сваке реченице.

Једна певачица нешто пева, па сваки час погледа на једног чичу што пуши швапску цигару, и некако му се незгодно окрене. Он јој после аплаудира, погледајући на публику као да би хтео рећи: удрите сви у дланове! Други глади бркове да му се види бриљантски прстен, а некаква играчица показује му са позорнице шипак. Комичар се кривели приказујући јевреје, а ови му се тобож смеју. Па какви су гласови у оних певачица! Једна избацује гласове као кад кашље Хасанова цимбала, кад оно једном руком притисне жице, а другом удара по њима. У друге некакав глас на ренде, све струже у грлу. Одело им половно, управо једва и половина тела да им је покривена, сасвим дивљачки. Као ми беше једног детета, и оно се мучило на позорници. Јеврејче а игра козачке игре!

Осећао сам како заиста наступа реакција у мојим мислима, јер и ја почех ударати у дланове и сматрати оне бадавацке што креште на позорници као сиротињу, која се бори за парче хлеба, па се уплаших да нећу моћи ни ово упражнење изградити и побегох из тингл-тангла.

V Грижа савести

Нисам смео показати професору „Реакцију.“ Стидим се што сам био у тингл-танглу. Пишао сам једног друга, старијег по годинама од мене, са чиме би могао упоредити тингл-тангл, али у блажијем виду, па да њега у упражнењу и не помињем, а он ми нешто напомену што не смем ни да изустим а још мање да напишем, каже, то и тингл-тангл готово је једно исто. Дакле не ваља нићи у тингл-тангл, па добро сам учинио што нисам показао професору оно упражнење.

Боже, о чему сад да пишем! — А баш ми се пише. Кажу, да великошколци пишу по новинама, па се и потписују, а ја ни овако не могу да угодим моме професору. За ону женску и њену Линду немилојерно ме је изгудио. „Студија“ му се такође није допала, а „Путопис“ сам најгоре написао па ми ни речи није казао.

Ја не могу да пишем дечија упражнења, из географије или из историје, јер сам матурант, а данас-сутра бићу и великошколац. — Читајући подлистке у нашим новинама и оне романа, што их продају у свескама, требао би да износим којешта из живота модерног друштва, а кажу ми да за то нисам дорастао. Па добро, ја ћу онда узети за предмет писања мога стрица, па тетку па дајку Вукосаву.

VI Мој стриц

Чика Миле био је пензионар. Пензионвали су га одавно ја и не памтим, као помоћника окружног начелништва, па је у окружном граду остао и даље да живи, а ја сам га готово сваке године о школском одмору посећивао, јер није имао деце па је увек о Петрову дану моме оцу писао: да му „пошље чтеца којекких новинских преклапања.“ И заиста морао сам му читати свако вече бајат новине, јер их је чика Миле из каване

добијао кад дођу тазе, а из Београда су стизале трећег дана по излажењу.

Округао, кратких ногу а велике главе, мој чика Миле ипак је тако изгледао, да му се некако морало прићи руци. Чешљао се на зулуфе, а бркови му као на-кострешени, но увек намрштен, Бог да га прости. На руци му велики прстен са канташ-каменом, у коме је урезан његов монограм, а више монограма голуб са писмом у кљууну. У јутро би ишао на пијак, кад је пазарни дан, па после прође чаршијом, заустављајући се пред дућаном по којег од старијих трговаца само за здравље да га упита; а кад отпочне топлина он је већ код куће, из које не изилази до пред вече. За њега није било врућине, јер је и лети носио испод прелука кратку антерију, а ноћу се покривао дебелим зимским покривачем.

Кад год би ме чика Миле питао шта се ради у Београду, увек би се најпре уверио да ли су врата добро затворена; а кад би му ја причао како се говори да ће бити некаквих важних измена, само не знам каквих, он би увек прекинуо тај разговор са примедбом: Ти то и не треба да знаш, а немој о томе ником ништа ни говорити, јер ја нећу да се из моје куће разносе обеспокојавајући гласови. Кад сам га питао, какви треба да су гласови који обеспокојавају и кога управо они обеспокојавају, он је разрогачио очи на мене, махнуо руком, изишао из собе не рекавши ни речи. Ни отац ми није хтео казати какви треба да су ти гласови; али ми је објаснио да они обеспокојавају *грађанство*, а ја сам онда разумео зашто моји другови по неки пут кришом читају новине.

Ја то никад нећу радити. (Ово сам написао због професора).

Такав је човек био мој чика Миле. Право рећи ја и не знам какав је човек био, јер је махом ћутао, врло се мало кретао, добро је јео, вино никако није пио, него пред ручак и вечеру по једну стару шљивовицу. Посећивао је пријатеље само о њиховим славама, на погреб никоме није ишао, него је слао стрину, а у Београд није ни долазио одкад су га пензионисали.

Кад сам му причао како се у Београду подижу велике куће и друге модерне ствари, он је одговарао само: то је лепо, лепо, мило ми је!

Чика Миле је умро у 72 години своје старости, после кратког а тешког боловања, оставивши по себи стрину са близу хиљаду дуката уштеђевине. Она је сад код нас у кући и отац нам је строго забранио да је вређамо.

Крај.

„Крај дело краси“, па по савету мога професора ја бих украсио ово моје вежбање у прози кад бих му учинио крај, то јест кад се не бих више у томе вежбао, него бих се почео спремати за испит зрелости. Чудновата је то појава код вас матураната, рече ми професор; ако вам се призна да сте у стању што написати, ви онда уобразите да сте већ сазрели за писање, па тешко хартији, јер она мора све да трпи!

Садржај: „Сета“ (песма) — „Циганче“ (наставак) — „Само једанпут“ (песма) — „Љубавници“ — „Вежбања у прози“ — „Књижевност“ — „Белешке из књижевности и уметности“.

Није ми се допала та његова примедба. Великошколци имају много више да уче од нас матураната, па не само што пишу него и штампају песме, новеле, а Бога ми и озбиљне расправе. То је ваљда за то што нема у нас државних испита ни доктората, па не мора сваки дисертацију да изради, него сваке године од њих неколико стотина само их десетак израде темате за награде. Благо њима! а ја сад морам да прескочим тетка Јеку и дајку Вукосаву, о којима сам такође хтео писати, па да напишем овај крај те књигу у руке! Али сумњам да ћу се моћи уздржати, да ова моја упражњења не протурим у штампу. Видећете!

КЊИЖЕВНОСТ

Матилда Серао.

Поред Едмонда де Амписа, Ђованија Берге и других, данас у талијанској књижевности светли и име *Матилде Серао*. Њена слава није се само ограничила на Италију него је данас преводе све велике литературе као што су руска, француска, немачка и друге. Ретко је којег часописа а да није украшен по неком од њених скица или повела, које јој и донеше толику славу. Матилда Серао је плодна списатељка. Сем огромног броја скица и повела писала је и романи, као: *Coure inferno*, *Piccole anime*, *Fantasia*, *All'erta Sentinella*, *Il romanzo della fanciulla* и др. Најновији су јој радови *Gli amanti* и *Le amanti* (*Љубавници и Љубавнице*). Из збирке *Љубавници* донели смо приповетке *Тајна* и *Последње писмо*, а сад доносимо ову, а за њом ћемо донети још три.

Серао је натуралиста, али њен је натурализам тако пријатан да га свако с коришћу може прочитати. Серао тако познаје своје јунаке и јунакиње, да нема просто ни једне ситнице која би умакла општром оку и неодољивом перу њезином. Оно што она највише слика то је душа; она аналише сваки осећај тако мајсторски да јој се мора позавидети.

Ми држимо да је свака прича Матилде Серао добит српској нејакој књижевности и зато им ево радо дајемо места у *Звезди*.

БЕЛЕШКЕ ИЗ КЊИЖЕВНОСТИ И УМЕТНОСТИ

Познати писац белгиски, Метерлинк, написао је ново дело „Мудрост и Судбина“, које у исти мах излази на енглеском и француском језику у Берлину, Лондону и Њујорку.

Талијански књижевник Фогацаро написао је нов роман „Старо добро време“, којим је велики реноме постигао.